

Posudek diplomové práce
Rostislav Pečeňa:
Menšinovost církve a její sebepojetí. Církevní příslušnost v českých zemích.

Autor si zvolil téma, které je nepochybně aktuální. Mnohé církve si kladou otázku, jak svoji menšinovost vnímat. Statistiky v tomto směru nemohou nikoho nechat na pochybách, církve zažívají „velmi silný pokles členů“ (9). Přímým podnětem bylo pozvání ke studijnímu projektu Společenství evangelických církví v Evropě, který se daného tématu dotýká.

Metodickou problematiku podobné práce autor naznačuje již v úvodu: Český národ je na jedné straně prý nejateističtější státem Evropa (11), na druhé straně jsou absolutní čísla statistik (počet těch, kteří se hlásí k nějakému vyznání vůči počtu těch, kteří se k žádnému nehlásí atp.), ale pak ještě autor zdůrazňuje, že „je třeba se ptát nikoli po sčítání lidu, nýbrž také po aktivitě těch, kteří se k církvím hlásí“ (10). A v tomto ohledu české křesťanstvo na tom v rámci Evropa nedopadá nijak špatně.

Pro svoji práci zvolil autor poměrně logickou strukturu: nejprve ve vší stručnosti představuje pojem *ekklésia*, aby zjistil, že nijak nevyklučuje možnost chápat církev jako menšinu v rámci společnosti či světa. Spíše jde o teologické rozhodnutí křesťanů tento termín užívat, neboť se tím vyjadřuje jak současný stav, tak eschatologická dimenze církve (počátek nového lidstva). Zde se autor dopouští zřejmě malé nepřesnosti při interpretaci definice církve podle J.B.Součka, tvrdí-li, že Souček vykládá termín *ekklésia* ve smyslu „označení pro lidstvo samo“ (14). Souček, domnívám se, jen zdůrazní, že volbou termínu *ekklésia* křesťané dali najevo, že je tu něco, co se již nyní týká všech lidí.

V další části diplomand uvádí články z reformačních konfesí, které se týkají pojetí církve. Volí ta čtyři vyznání, „která nejvýznamněji ovlivnila české (protestantské) křesťanstvo“ (17). V závěru kapitoly zmíní i Heidelbergský katechismus. Není překvapením, že se tato vyznání nezabývají tématem „menšinovosti“, spíše jde o *teologické* definice, platící pro církev obecně. V diplomové práci bychom ovšem čekali o něco více, než jen pouhou evidenci základních definicí, autor se svými poznatky dále nepracuje. Je sice pravdou, že tematicky se Heidelbergský církvi nevěnuje jinde než v otázce č. 54, ale o podobě církve, o životě v ní se vyjadřuje častěji (například v souvislosti s konáním kázně).

Svým způsobem ústřední částí předložené práce by mohly být kapitoly, které se zabývají dějinně-sociologickými východisky chápání reality církve a jejich konkretizace pro českou situaci. Vychází z popisu dvou extrémů („církve absolutně institucionalizovaná“ vůči „církvi naprosto zividualizované“, 23) a má za to, že cesta od jednoho extrému ke druhému věrně popisuje, resp. vysvětluje dnešní stav v Čechách s velkým procentuálním zastoupením lidí bez církevní příslušnosti. Snad je škoda, že autor buď podrobněji nevyložil, jedná-li se o jeho vlastní přínos, nebo zda jde o obecný konsensus atd. Podobně ovšem postupuje u poněkud zjednodušujícího – a nutno dodat mírně chaotického – popisu historického vývoje církve (24-29), kde je řada významných kriticky laděných tezí, nijak však nejsou doložené z literatury, takže budí dojem spíše autorových proklamací. Je však zřejmé, že se hlásí k tezi Z.R.Nešpora o tom, že „ve specifiku českého národa se nejedná tolik o *nenáboženskost*, jako spíše o radikální antiklerikalismus“ (26). Jinou variantou téhož je tvrzení, že na „odcházení z církve“ působí více dobové nálady a národní citění, než obecně protikřesťanské smýšlení či nevíra (31).

Řada paušalizujících tvrzení se objevuje na více místech předložené práce, ale v této kapitole asi nejvíce. Důvodem bude především skutečnost, že autor se chtěl vyjádřit co nejúsporněji, tím ale působí některé výpovědi nejasně či nepřesně, např.: „výše zmíněná situace podobá právě času komunismu, kdy církve musela sestoupit do podzemí. Ta část, která tak neučinila a snažila se více či méně vyjít s režimem, ztratila na velké části své důvěryhodnosti“ (28). Myslí se některá církev konkrétně, nebo jde o obecnou situaci? Opravdu existovaly jen tyto varianty existence církvi v době komunismu?

Po této obecné části následuje analýza (rozsahem str. 35-70) základních dokumentů pěti církví v ČR, kterým jsou kladené totožné otázky po vnímání svého postavení a vztahu k ostatním – církvím i společnosti, resp. lidem mimo církev. Proč autor zvolil uvedené církve (římskokatolická, pravoslavná, Českobratrská evangelická, Československá husitská a Církev bratrská) není nikde explicitně vysvětleno, lze ale usoudit z předchozího textu: jde o velké církve, které se ocitly v menšině, nebo o církev, která je jednou z těch, která je sice malá, ale evidentně roste (CB).

Autor pro komparaci „sebepochopení“ zvolil „zejména katechismy“ jednotlivých církví (35, pozn. 96). Je pravdou, že jde o typ dokumentu, který toto sebepochopení obvykle vyjadřuje, ale například ČCE žádný oficiální katechismus v současnosti nemá. Určité meze zkoumání „sebepochopení církví“ v dané práci se ukazují na příkladu pravoslaví: v zásadě je v předložené diplomové práci hlavní oporou katechismus biskupa Gorazda z roku 1940, ke kterému se pravoslavná církev v Čechách stále hlásí. Jsou sice zmíněné ekumenické aktivity pravoslaví (47), ale již nejsou blíže specifikované, takže se nedozvíme, zda a jak tyto aktivity ovlivňují sebepochopení pravoslavné církve v Čechách. Upřesnění by si v kapitole o pravoslaví žádalo i tvrzení, že nevěra v božství Ježíšovo je spojena se svědky Jehovovými, je možno se domnívat, že daleko více s křesťanskými církvemi, které vznikaly v ČR po roce 1920.

Může být ošidné, aby oponent polemizoval s autorem o sebepochopení své církve. Přesto se dovoluji zeptat – na základě skutečnosti, že autor cituje knihu „Evangelická identita“ (52nn) – proč si z poměrně pestrého vějíře onoho pojetí identity vybral v zásadě tři pohledy: christocentrismus, subjektivismus a morálku. Zda si nepovšiml, že jde z velké části o úsilí, jak vyjádřit spíše otevřenost toho co nazýváme identita, a to ve směru eschatologickém i horizontálním, ve smyslu dialogičnosti? Na druhou stranu oponent oceňuje taková hodnocení, která ve výsledku přesto tuto perspektivu mají: že se ČCE nechce vymezovat, ale být církví otevřenou (57). V tom případě by jistě stálo za bližší rozbor, v čem se to fakticky projevuje.

U Církve bratrské dochází autor k velmi pěknému, pro ostatní inspirativnímu závěru: jednak si všímá misijního zaměření církve, jednak konstatuje, že tato poměrně malá církev „se tolik nezabývá svou menšinosťou, zabývá se tím, jak růst a jak zůstat věrná svému vyznání“ (70).

U poslední větší kapitoly (72-75) – jakémsi exkurzu o zázracích – sám autor cítí potřebu napovědět čtenáři, proč tuto kapitolu poněkud nesourodě zařadil. Ano, může to být chápáno jako určitý test, jak církve chápou své pravověří, ale nepůsobí to v daném kontextu přesvědčivě. Vyžadovalo by to daleko hlubší analýzy a vskutku zůstává trochu nejasné, jak to souvisí s tématem diplomové práce.

Samotný závěr je z velké části rekapitulací, případně stručným zobecněním toho, co bylo dříve řečeno. Trochu chybí reflexe závěrů analýzy ve vztahu k tomu, co zřejmě chtějí říci úvodní stati o termínu *ekklésia* v Novém zákoně a jak se vyjadřují jednotlivá vyznání o církvi. Zde je prostor k diskusi při obhajobě.

Práce obsahuje řadu bibliografických údajů, které ukazují, že se autor seznámil s širokým spektrem literatury. Po formální stránce je práce zpracována pěkně, ruší jen malé nedostatky, z nichž ovšem největší je psaní „y“ při shodě ženského podmětu s přísudkem.

Přes uvedené nedostatky doporučuji práci k obhajobě, hodnocení navrhuji v rozmezí C-D.

Ladislav Beneš, Dr.
odborný asistent
Katedra praktické teologie UK ETF

V Praze, leden 2016